

Н. П. Карачина,

*д. е. н., професор, завідувач кафедри менеджменту, маркетингу та економіки,
Вінницький національний технічний університет*

ORCID ID: 0000-0002-8316-2835

В. М. Семцов,

*д. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Вінницький навчально-науковий інститут економіки*

Західноукраїнського національного університету

ORCID ID: 0000-0001-8981-8850

В. М. Мифончук,

*к. е. н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Вінницький навчально-науковий інститут економіки*

Західноукраїнського національного університету

ORCID ID: 0000-0002-1720-4558

М. В. Бальзан,

*к. е. н., доцент кафедри економіки підприємства та виробничого менеджменту,
Вінницький національний технічний університет*

ORCID ID: 0000-0001-6596-7763

DOI: 10.32702/2306-6814.2021.10.28

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА У ТЕРМІНОЛОГІЧНОМУ ЛАНЦЮГУ "РОЗВИТОК — СТІЙКІСТЬ — ЕФЕКТИВНІСТЬ"

N. Karachyna,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Management,
Marketing and Economics, Vinnytsia National Technical University

V. Semtsov,

Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance,
Banking and Insurance, Vinnitsa research institute of Economics West Ukrainian National University

V. Myronchuk,

PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance,
Vinnitsa research institute of Economics West Ukrainian National University

M. Balzan,

PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Enterprise Economics
and Production Management, Vinnytsia National Technical University

ECONOMIC SAFETY OF THE ENTERPRISE IN THE TERMINOLOGICAL CHAIN "DEVELOPMENT — STABILITY — EFFICIENCY"

У статті визначено та обгрунтовано взаємозв'язок понять "розвиток — економічна безпека — стійкість — ефективність": економічна безпека є здатністю витримувати відхилення внутрішніх та зовнішніх факторів у певному діапазоні їх зміни; стійкість є здатністю підприємства сприймати вплив як зовнішніх, так і внутрішніх дестабілізуючих факторів і повертатися до рівноважного стану (безпека є абсолютною основою забезпечення стійкості підприємства); ефективність — відносна величина, тобто відношення ефекту із витратами на його отримання або ступінь досягнення поставлених цілей, проте досягається лише за умови забезпечення економічної безпеки; розвиток є необхідною умовою досягнення економічної безпеки, і як результат доведення окреслених положень, стійкості та ефективності.

З метою просторового відображення наведених положень представлено графічне відображення взаємозв'язку зазначених категорій на засадах синтезу динамічного та статичного дослідження підприємства.

The correlation between categories "development — economic security — stability — efficiency" is determined: economic security is the ability to withstand deviations of internal and external factors in a certain range of their change; stability is the ability of the enterprise to perceive the impact of both external

and internal destabilizing factors and return to equilibrium state (safety is the absolute basis for ensuring the stability of the enterprise); efficiency — the relative value, that is the ratio of the effect to the cost of obtaining it or the degree of achievement of goals, but is achieved only at the state of economic security; development is a necessary condition for achieving economic security, and as a result of proving the outlined provisions, sustainability and efficiency.

For the spatial display of the given provisions the graphic display of interrelation of the specified categories on the basis of synthesis of dynamic and static research of the enterprise is presented. It is determined that as a result of quantitative, qualitative and structural changes the enterprise changes along the appropriate trajectory (dynamic approach), and increasing a separate stage of development in statics allows to show the relationship between safety, stability and efficiency in the coordinate plane (static approach).

Given that economic security reflects the degree of protection not only from external but also from internal destabilizing factors, it is reasonable that the security zone is a set of ranges of internal and external factors within certain limits. The reflected number of both external and internal factors (8 factors each) is conditional, because they can be both more and less. However, this is not essential to present the concept of interco correlation.

It is determined that the size of the security zone is specific to each enterprise and depends not only on the strength and direction of external and internal factors, but also on the internal strength and potential of the enterprise.

Regarding efficiency and stability, it is justified that it is the safety zone, providing protection against all destabilizing factors, is able to create conditions for ensuring the efficiency and stability of the enterprise. At the same time, the company achieves efficiency when the effect exceeds the cost of obtaining it, and sustainability — with a balance of favorable and unfavorable factors.

*Ключові слова: економічна безпека, розвиток, стійкість, ефективність, підприємство.
Key words: economic security, development, stability, efficiency, enterprises.*

ВСТУП

За умов динамічного нестабільного зовнішнього середовища поглиблюються протиріччя, які існують в економічних відносинах сучасних підприємств та з'являються все нові загрози стабільному та ефективному їх розвитку. Підтвердженням зазначеного є виявлені тенденції розвитку економіки України, які доводять виключну актуальність та необхідність посилення уваги до проблеми забезпечення економічної безпеки як пріоритетної. Проте вважаємо за необхідне визначити характер взаємозв'язку та взаємообумовленості економічної безпеки із стійкістю, ефективністю та розвитком загалом.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Сутність економічної безпеки розкрита у наукових працях багатьох вчених, зокрема: О. Шнипко, І. Чорнодіда, Є. Крихтіна, Л. Омеляновича, Є. Олейнікова, Л. Коженювські, В. Третяка, А. Козаченко, В. Сенчагова, В. Гейця, В. Мунтіяна, В. Пономарьова, Н. Подлужної та інших. Проте в зазначених роботах відсутні дослідження щодо взаємозв'язку категорій "розвиток — економічна безпека — стійкість — ефективність" у термінології науки про безпеку. Наявні лише деякі напруження щодо окресленої проблематики в роботах А. Пекіна, І. Плєтнікової, К. Горячової, які поверхнево та частково відображають характер взаємозв'язку досліджуваних категорій.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є подолання розпорошеності наукових поглядів щодо сутності категорій в секуритології на основі проведення термінологічного аналізу та визначення і обґрунтування взаємозв'язку понять "розвиток — економічна безпека — стійкість — ефективність".

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Сформована сутність економічної безпеки та її концепція [1, с. 29] передбачає подальше дослідження цього напрямку у нерозривному взаємозв'язку із тріадою "розвиток — стійкість — ефективність". Адже беззаперечно забезпечення економічної безпеки є гарантом самостійності (незалежності), умовою сталості та ефективного функціонування. Відтак економічна безпека підприємства спрямована на забезпечення його стійкого, стабільного й ефективного функціонування, забезпечення високого потенціалу розвитку і зростання доходів у майбутньому [2, с. 112].

З метою виявлення зазначених зв'язків передусім необхідно провести термінологічний аналіз, який дозволить розкрити сутність зазначених понять. Водночас окреслений зв'язок є поясненням позиції автора щодо доцільності дослідження функціонування підприємства у синтезі динамічного та статичного підходів.

Динамічний підхід передбачає дослідження системи у процесі зміни її елементів та їх співвідношень. Розвиток економічної системи у загальному розумінні тлумачиться як процес її переходу від одного стану до іншо-

го, що супроводжується зміною її якісних і кількісних характеристик [3, с. 121]. На відміну від поняття "функціонування" він характеризує поступове накопичення якісних змін в організації об'єкта, закономірну спрямованість кількісних та якісних перетворень у часі і просторі. Інша позиція відображена у діалектиці, де поняття розвиток тлумачиться як процес, у результаті якого відбувається зміна в якості чого-небудь, перехід від одного якісного стану до іншого, вищого [4, с. 404]. Прибічником такого підходу є також В. Воложанін, який стверджує, що розвиток є не будь-якою, але лише якісною зміною в структурі об'єкту. Розвиток того або іншого об'єкту є функцією не об'єктивного ходу часу як такого, а життєдіяльності самого об'єкту. На відміну від руху, зміни, які можуть викликатися дією і зовнішніх по відношенню до рушійного об'єкту сил, розвиток є саморухом об'єкту — іманентним процесом, джерело якого закладене в об'єкті, що розвивається [5, с. 168]. Проте концепція "теорії полюсів економічного росту", сформульована Ф. Перру, характеризує економічний розвиток як процес, нерівномірний у часі та просторі, що передусім обумовлено сутністю та просторовими особливостями специфічних господарських умов [6, с. 27]. Б. Кучин [7, с. 19] розглядає розвиток як сукупну зміну у взаємозв'язку кількісних, якісних та структурних категорій у системі. В його розумінні кількісні зміни — це збільшення або зменшення складових частин або зменшення їх числових значень, що на певних етапах розвитку призводять до якісного стрибка (зумовлені, передусім, характером протиріч між існуючою системою та зовнішнім середовищем); структурні зміни — це зміни співвідношень складових частин, які зовсім не обов'язково мають супроводжуватися збільшенням або зменшенням їх кількості (є результатом внутрішніх протиріч). Згідно з позицією Б. Кучина, і кількісні, і структурні зміни можуть стати причиною якісних зрушень у системі, стимулювати виникнення загроз для безпеки її розвитку. Відповідно до діалектики рушійними силами будь-якої економічної системи є протиріччя. Змін не може бути лише там, де немає протиріч. Виходячи з цього, зовнішні та внутрішні протиріччя є невід'ємною складовою діяльності економічних систем та чинником загрози їхній безпеці. Хоча зміни в певних межах гарантують забезпечення безпеки підприємств.

Поділяючи позицію Б. Кучина, вважаємо, що розвиток — це процес переходу від одного стану до іншого, що супроводжується кількісними, якісними та структурними змінами. Проте, на відміну від зазначеного трактування, вважаємо, що розвиток — це процес переходу від одного стану до іншого, що супроводжується кількісними, якісними та структурними змінами у нерозривному взаємозв'язку або відособлено: за рахунок кількісних, або якісних, або структурних змін. Водночас розвиток є необхідною умовою досягнення економічної безпеки, адже якщо економіка або окреме підприємство не розвиваються, то суттєво скорочуються й можливості їхнього виживання, а також опір та спроможність пристосування до внутрішніх і зовнішніх загроз. Відтак зазначаємо, що без розвитку підприємства його економічну безпеку не можливо забезпечити.

Статичний підхід передбачає дослідження підприємства у певному застиглому стані його функціонуван-

ня. Найважливішими характеристиками підприємства в статистиці є економічна безпека, стійкість, стабільність та ефективність. Водночас ці категорії не слід протиставляти, оскільки кожна з них по-своєму характеризує стан підприємства. Так, стійкість економічної системи підприємства характеризує міцність і надійність її складових, усіх внутрішніх і зовнішніх зв'язків, спроможність витримувати внутрішні й зовнішні "навантаження" [8, с. 65]. Водночас О. Ареф'єва та Д. Городинська зазначають, що економічна стійкість підприємства — це комплекс властивостей організаційної, інноваційної, логічної, виробничої, фінансово-кредитної діяльності з урахуванням їхньої взаємодії і взаємовпливу, а також кількість продукції, яка випускається, та її новаторські властивості, науково-технічна розвиненість матеріальної бази, стабільність усього спектра ресурсного забезпечення, розвиненість кадрового і інтелектуального потенціалів, наявність інноваційного менеджменту [9, с. 107]. Іншими словами, це захищеність усіх сторін діяльності підприємства від негативних впливів зовнішнього середовища, а також здатність до швидкого усунення різноманітних загроз, пристосованість до зовнішніх умов, яка не має відображати негативного впливу на діяльність підприємства [10, с. 138; 11, с. 416]. Здійснюючи дослідження в цьому ж напрямку, В. Пастухова зазначає, що економічна система є стійкою, якщо вплив факторів обумовлює такі відхилення її від стану рівноваги, що дозволяють цій системі повертатися до вихідного рівноважного стану [12, с. 56].

Отже, для забезпечення стійкості підприємство повинно своєчасно враховувати вплив дестабілізуючих факторів, адекватно реагувати на них та забезпечувати певну рівновагу сприятливих і несприятливих факторів [7]. В контексті даного розгляду, доцільно відзначити, що, враховуючи різні позиції відносно тотожності понять стійкості та стабільності, вважаємо, що ці категорії у науковому аспекті є ідентичними. Зокрема у тлумачному словнику [13] відзначається, що стабільний — сталий, незмінний, стійкий. Проте це є загальні положення, які притаманні будь-якій сфері. В економічній науці є певні дискусії з цього приводу. Ми поділяємо позицію В. Пастухової [12], яка вирізняє ці поняття. За її трактуванням стійкість — це здатність підприємства приймати вплив як зовнішніх, так і внутрішніх дестабілізуючих факторів і повертатися до рівноважного стану, а стабільність — це здатність функціонувати, знаходячись у рівновазі, та підтримувати сталість у часі. Відтак основними характеристиками стабільності є частота прояву певного явища, стійкості — рівновага. Отже, вважаємо, що категорії "стійкість" і "стабільність" тотожні лише за статичного підходу до функціонування підприємства, але за динамічного підходу вони не ідентичні, адже основою стабільності є сталість у часі.

Відносно рівноваги, то визначення цієї категорії досить чітко сформульовано в "Енциклопедії економічної безпеки" [14, с. 329—330]:

1) певний стан стабільності під впливом рівних протилежних сил;

2) стан економіки, за якого усталені в ній кількісні пропорції забезпечують гармонійне поєднання товарних та грошових потоків, стабільності цін та задовільного функціонування економічного апарату. Рівновага може

розглядатися як гармонія у співвідношенні економічних одиниць та сил або як відсутність диспропорцій між ними. Вона може існувати у тій мірі, в якій соціально-економічна сукупність забезпечує прийнятний рівень задоволення інтересів своїх суб'єктів та здатна протистояти кризам;

3) такий стан економічної системи, коли жоден з численних її учасників не зацікавлений у зміні цього стану, оскільки при цьому він не може нічого виграти, але може програти;

4) стан економічної системи, що характеризується рівністю попиту та пропозиції всіх ресурсів.

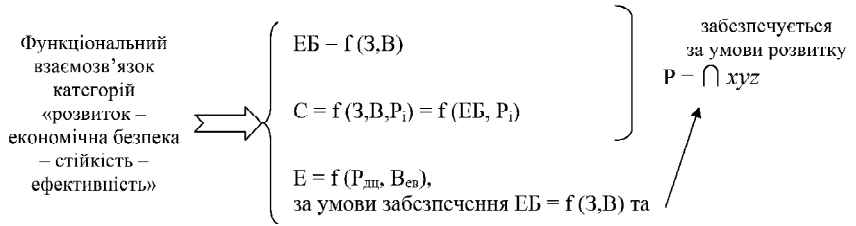
Доцільність розкриття категорії "ефективність" у взаємозв'язку "розвиток — економічна безпека-стійкість", на наш погляд, є вкрай важливою, бо кінцевою метою в процесі розвитку та забезпечення економічної безпеки і стійкості є досягнення ефективності підприємства [15].

З позиції А. Когана і Н. Болдирєвою [16, с. 46] ефективність — відносний показник, який характеризує позитивну динаміку розвитку суб'єкта економіки в певний момент часу і рівний відношенню результату (ефекту) до витрат, що зумовили його отримання. Протилежним по сенсу до поняття "ефективність" є поняття "деструктивність" — відносний показник, що характеризує негативну динаміку діяльності суб'єкта економіки в певний момент часу і рівний відношенню результату (деструкції) до витрат, здійснених суб'єктом.

Здійснюючи дослідження в зазначеному напрямі В.В. Лук'янова розмежовує трактування категорій "ефективність підприємства" та "ефективна діяльність підприємства". Ефективна діяльність — це така діяльність, при якій досягається одночасне зростання ефекту та ефективності від здійснюваних підприємством економічних, соціальних та екологічних заходів і забезпечується задоволення інтересів різних суб'єктів ринку, зацікавлених у діяльності підприємства. Тобто ефективною діяльністю є діяльність, що не тільки приносить ефект (абсолютний приріст ресурсів (можливостей) і задоволення інтересів суб'єктів підприємства), а і супроводжується позитивною динамікою ефективності (інтенсифікацією використання наявних ресурсів (можливостей) підприємства та більш повним задоволенням суб'єктів підприємства) [17, с. 37].

З огляду на представлені дослідження щодо ефективності поділяємо позицію науковців відносно багатаспектності категорії "ефективність", що вимагає врахування загальноновизнаних тверджень: по-перше, ефективність це комплексне поняття, по-друге, дана категорія носить управлінський характер і висвітлює, передусім ступінь досягнення поставлених цілей, по-третє, ефективність це завжди відношення (ефекту із витратами на його отримання), тобто величина відносна [1, с. 36]. Проте зауважимо, що в якості ефекту може виступати будь-який відокремлений кількісний показник або їх сукупність, які відображають покращення функціонування або збільшення ресурсів.

Підсумовуючи викладене та на підставі аналізу теоретичних положень, представляємо сформовану

Умовні позначення:

ЕБ — економічна безпека; С — стійкість; Е — ефективність; Р — розвиток; З — зовнішні загрози; В — внутрішні загрози; Рі — рівновага сприятливих і несприятливих факторів; Рдц — рівень досягнення цілей; Vев — відношення ефекту до витрат; х — кількісні зміни; у — якісні зміни; з — структурні зміни.

Рис. 1. Концепція функціонального взаємозв'язку категорій "розвиток — економічна безпека — стійкість — ефективність"

авторську позицію відносно взаємозв'язку понять "розвиток — економічна безпека — стійкість — ефективність":

— економічна безпека (у вузькому значенні відносно взаємозв'язку наведених категорій) є здатністю витримувати відхилення внутрішніх та зовнішніх факторів у певному діапазоні їх зміни;

— стійкість є здатністю підприємства сприймати вплив як зовнішніх, так і внутрішніх дестабілізуючих факторів і повертатися до рівноважного стану (безпека є абсолютною основою забезпечення стійкості підприємства);

— ефективність — відносна величина, тобто відношення ефекту із витратами на його отримання або ступінь досягнення поставлених цілей, проте досягається лише за умови забезпечення економічної безпеки;

— розвиток є необхідною умовою досягнення економічної безпеки, і як результат доведення окреслених положень, стійкості та ефективності.

Узагальнення обгрунтованої концепції відображено в контексті функціонального зв'язку на рисунку 1. Відображена концепція підтверджує, що економічна безпека та стійкість знаходяться в площині однакових координат, у той час як економічна безпека ефективність у взаємно перпендикулярних координатах.

З метою просторового унаочнення виявленого взаємозв'язку зазначених категорій представляємо на рисунку 2 синтез динамічного та статичного дослідження підприємства. Відтак у результаті кількісних, якісних та структурних змін відбувається розвиток підприємства за відповідною траєкторією (динамічний підхід), а збільшення окремого етапу розвитку в статисти дозволяє показати зв'язок між безпекою, стійкістю та ефективністю в площині координат (статичний підхід).

Враховуючи, що економічна безпека відображає ступінь захищеності не тільки від зовнішніх, але й від внутрішніх дестабілізуючих факторів, то зоною безпеки є сукупність діапазонів зміни внутрішніх та зовнішніх факторів в певних межах. Слід відзначити, що відображена кількість як зовнішніх, так і внутрішніх факторів (по 8 факторів) є умовною, адже їх може бути як більше, так і менше. Однак це є не принциповим для представлення сформованої концепції взаємозв'язку.

Підкреслимо, що розмір зони безпеки є специфічним для кожного підприємства і залежить не лише від сили і спрямованості впливу зовнішніх і внутрішніх факторів, але й від внутрішньої сили та потенціалу підприємства.

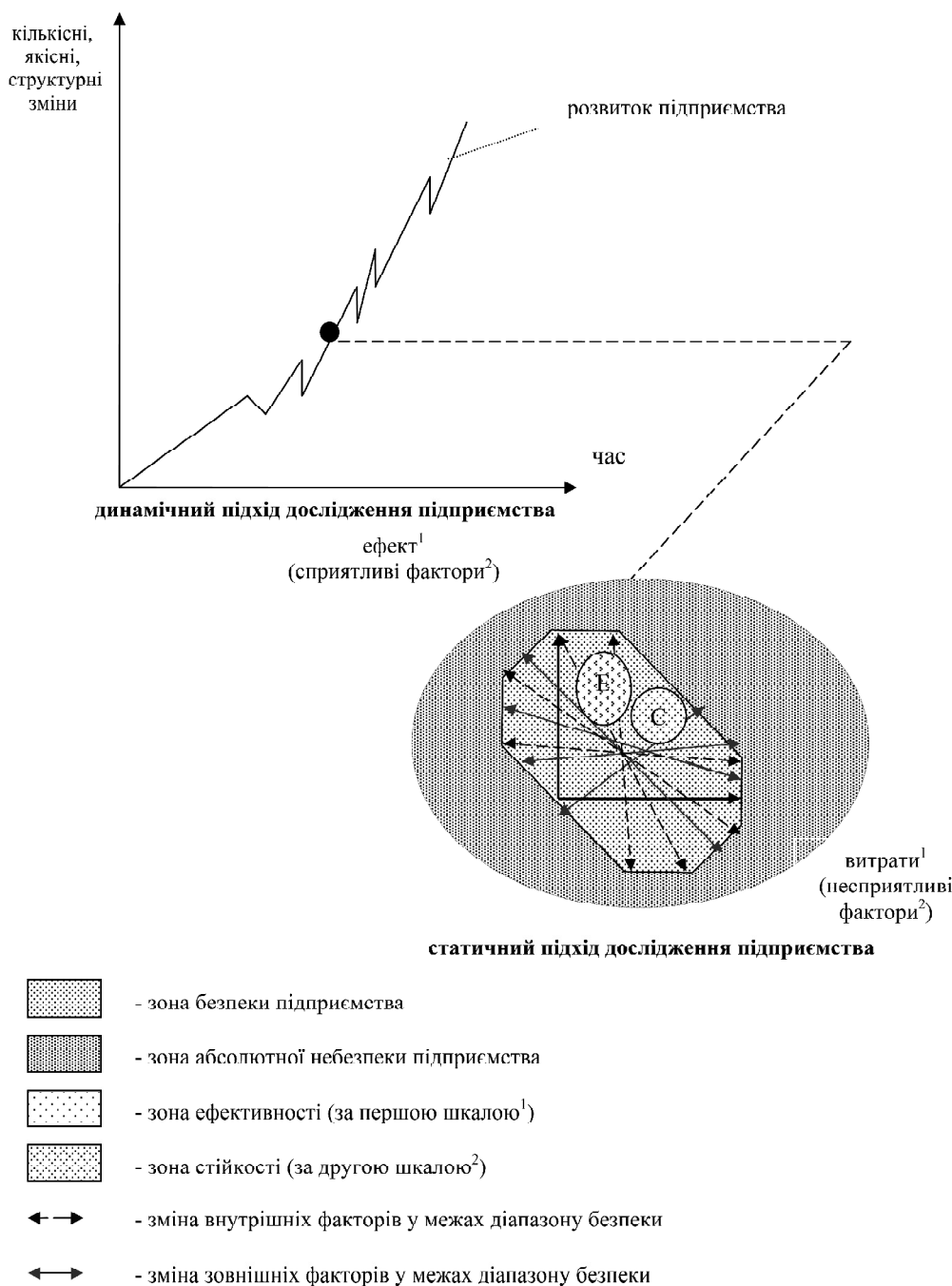

Рис. 2. Графічне відображення взаємозв'язку категорій "розвиток — економічна безпека — стійкість — ефективність"

Відносно ефективності та стабільності, то вважаємо, що саме зона безпеки, забезпечуючи захист від усіх дестабілізуючих факторів, спроможна створити умови для забезпечення ефективності та стабільності функціонування підприємства. Водночас підприємство досягає ефективності при перевищенні ефекту над витратами на його отримання, а стійкості — при рівновазі сприятливих і несприятливих факторів. Доцільно відзначити, що у зоні безпеки, не зважаючи на створені сприятливі умови, підприємство може або мати успіх, або зазнати краху і бути ліквідованим. Деякою мірою це залежить від характеру обраної позиції підприємства на ринку і його поведінки.

ВИСНОВКИ

На підставі проведеного ґрунтовного дослідження обґрунтовано такі положення: розвиток є необхідною умовою досягнення економічної безпеки, стійкості та ефективності; економічна безпека є здатністю витримувати відхилення внутрішніх та зовнішніх факторів у певному діапазоні їх зміни; стійкість — здатністю підприємства сприймати вплив як зовнішніх, так і внутрішніх дестабілізуючих факторів і повертатися до рівноважного стану (водночас забезпечення безпеки є абсолютною основою забезпечення стійкості підприємства); ефективність — відносна величина, тобто відношення ефекту із витратами на його отримання або ступінь досягнення поставлених цілей, проте досягається лише за

умови забезпечення економічної безпеки. Наведені твердження визначають комплексність, частковість, взаємозв'язок та взаємообумовленість зазначених понять у функціональному розрізі.

Література:

1. Мороз О.В., Карачина Н.П., Шиян А.А. Концепція економічної безпеки сучасного підприємства: монографія. Вінниця: ВНТУ, 2011. 241 с.
2. Фокіна Н.П., Бокій В.І. Економічна безпека підприємства — найважливіша складова фінансової стійкості. Актуальні проблеми економіки. 2003. №8 (26). С. 111—114.
3. Кондратьев Н.Д. Проблемы экономической динамики: монография. — Москва, 1989. 526 с.
4. Івченко А.О., Осипов І.В. Тлумачний словник української мови. Харків: Фоліо, 2005. 319 с.
5. Воложанин В.В., Воложанина О.А. Сущность и содержание категории развития. Экономические науки. 2007. № 7 (32). С. 167—173.
6. Шнирко О.С. Економічна безпека ієрархічних багаторівневих систем: регіональний аспект: монографія. Київ, 2006. 288 с.
7. Кучин Б.Л., Якушева Е.В. Управление развитием экономических систем: технический прогресс, устойчивость: монография. Москва, 1990. 150 с.
8. Горячова К. Фінансова безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки. Економіст. 2003. № 8. С. 65—67.
9. Ареф'єва О.В., Городинська Д.М. Оцінка рівня економічної стійкості підприємств сфери послуг. Актуальні проблеми економіки. 2006. № 6 (60). С. 106—111.
10. Колодязна І.В., Букріна К.А. Економічна безпека в системі сталого функціонування підприємства. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2019. Вип. 23. Ч. 1. С. 135—140.
11. Скриньковський Р.М. Економічна безпека підприємства: сутність, класифікація та система діагностики. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. Вип. 3. С. 414—418.
12. Пастухова В.В. Стратегічне управління підприємством: філософія, політика, ефективність: монографія. Київ: КНТЕУ, 2002. 302 с.
13. Большой энциклопедический словарь; за ред. А.Н. Азрилияна. Москва, 2000. 1088 с.
14. Экономическая безопасность: Энциклопедия; за ред. А.Г. Шаваев, А.Т. Багаутдинов и др. Москва, 2001. — 510 с.
15. Карачина Н.П., Семцов В.М., Мирончук М.В. Контролінг економічної безпеки поведінки підприємств в умовах трансформаційних перетворень Ефективна економіка. 2021. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8665> (дата звернення 17.04.2021).
16. Коган А.Б., Болдырева Н.П. Теоретические аспекты эффективности экономических систем. Вестник ОГУ. 2006. №8. С. 45—55.
17. Лук'янова В. В. Оцінка ефективності підприємства і підприємництва. Вісник ДонНУЕТ. 2005. № 4 (28). С. 35—39.

References:

1. Moroz, O.V. Karachyna, N.P. and Shuyan, A.A. (2011), *Kontseptsiia ekonomichnoi bezpeky suchasnoho*

pidpryiemstva [The concept of economic security of a modern enterprise], Vinnitsa, Ukraine.

2. Fokina, N.P. and Bokij, V.I. (2003), "Economic security of the enterprise — an essential component of financial stability", *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. 8 (26), pp. 98—110.

3. Kondratiev, N.D. (1989), *Problemy jekonomicheskoy dinamiki* [Problems of economic dynamics], Moscow, Russia.

4. Ivchenko, A.O. and Osipov, I.V. (2005), *Tlumachnyj slovnyk ukrains'koi movy* [Explanatory dictionary of the Ukrainian language], Kharkiv, Ukraine.

5. Volozhanin, V.V. and Volozhanina, O.A. (2007), "The essence and content of the category of development", *Jekonomicheskie nauki*, vol. 7 (32), pp. 167—173.

6. Shnipko, O.S. (2006), *Ekonomichna bezpeka i ierarhichnykh bahatorivnevnykh system: rehional'nyj aspekt* [Economics of security of the archival bagatorial systems: the regional aspect], Kyiv, Ukraine.

7. Kuchin, B.L. and Yakusheva, E.V. *Upravlenie razvitiem jekonomicheskikh sistem: tehnikeskij progress, ustojchivost'* [Management of development of economic systems: technical progress, sustainability], Moscow, Russia.

8. Gorjacheva, K. (2003), "Financial security of the enterprise. The essence and place in the system of economic security", *Ekonomist*, vol. 8, pp. 65—67.

9. Arefieva, O.V. and Horodynska, D.M. (2006), "Assessment of the level of economic stability of enterprises in the service sector", *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. 6 (60), pp. 106—111.

10. Kolodaznaya, I.V. and Bukrina, K.A. (2019), "Economic security in the sustainable operation of enterprise", *Naukovyj visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu. Seriya: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*, vol. 23, pp. 135—140.

11. Skrynkovskyy, R.M. (2015), "Economic security of enterprise: nature, classification and system of diagnostics", *Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky*, vol. 3, pp. 414—418.

12. Pastukhova, V.V. *Stratehichne upravlinnia pidpryiemstvom: filosofiiia, polityka, efektyvnist'* [Strategic management philosophy, policy effectiveness], Kyiv, Ukraine.

13. Azrilian, A.N. (2000), *Bol'shoj jenciklopedicheskij slovar'* [Big encyclopedic dictionary], Moscow, Russia.

14. Shavaev, A.G. and Bagautdinov, A.T. (2001), *Jekonomicheskaja bezopasnost': Jenciklopedija* [Economic security: An Encyclopedia], Moscow, Russia.

15. Karachyna, N.P. Semtsov, V.M. and Myronchuk, V.M. (2021), "Controlling of the economic security of enterprise behavior in conditions of the transformations", *Efektyvna ekonomika*, [Online], vol. 2, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8665> (Accessed 17 April 2021).

16. Kogan, A.B. and Boldyreva, N.P. (2006), "Theoretical aspects of the efficiency of economic systems", *Vestnik OGU*, vol. 8, pp. 45—55.

17. Lukyanov, V.V. (2005), "Evaluation of the effectiveness of the enterprise and entrepreneurship", *Visnyk DonNUET*, vol. 4 (28), pp. 35—39.

Стаття надійшла до редакції 19.05.2021 р.